

הערות למאמר "מלידל הארט לקלאוזביץ - צה"ל משנה תפיסה" [עמ' 36]

- 1 Carl von Clausewitz, On War, edited and translated by Michael Howard & Peter Paret, Princeton University Press, New Jersey, 1986, p. 549
- 2 יהושפט הרבני, מלחמה ואסטרטגיה, מערכות, תל-אביב, 1990, עמ' 483; Clausewitz, 1986, p. 582.
- 3 לידל הארט, אסטרטגיה של גישה עקיפה, מערכות, תל-אביב, 1956, עמ' 364.
- 4 לידל הארט, עמ' 334.
- 5 ואלך, תורת צבאיות - התפתחותן במאות ה-19 וה-20, עמ' 97.
- 6 על השאלה אם הגרמנים התכוונו לאפשר את נסיגת צבא בריטניה או שלמעשה נכשלו בהשמדתו קיים פולמוס לא פתור. אחת הדעות היא שהיטלר עצר את צבאו בשל אילוצים טקטיים שלהם היו כמה סיבות אפשריות: התשישות של צוותי הטנקים, הכשירות החימושית הנמוכה שלהם, הקרקע שהקשתה על העבירות של כלי הרכב המשוריינים. ייתכן גם שהסיבה הייתה שרצה לחסוך באבדות. כל הסיבות הללו היו מול ביטחונן של הרמן גרינג, השר הממונה על חיל האוויר הגרמני, הלופטוואפה, שיוכל להשמיד את הצבא הבריטי מן האוויר - הערכה שלא התקיימה. לעומת זאת, קיימת דעה שהיטלר בחר לתת לבריטניה להיחלץ מתוך הכבוד שרחש לבריטים ומתוך אמונה שיוכל לחתום עמם על הסכם שלום - הסכם שיהיה קשה מאוד לחתום עליו לאחר שיבצע טבח בצבא בריטניה הנצור בדנקרק.
- 7 אניטה שפירא, יגאל אלון: אביב קלדו, עמ' 383.
- 8 "הרמטכ"ל [יגאל ידן] משיב ל'במחנה'", ריאיון עם הרמטכ"ל, במחנה, 18.9.1950, עמ' 20-21, 28; נ' לורך, "סקירת המאורעות", נספח לספרו לידל הארט, אסטרטגיה של גישה עקיפה, עמ' 401-392 (כולל במהדורה באנגלית שהוצאה בבריטניה).
- 9 משה (צ'יקו) תמיר, "היבטים אסטרטגיים וטקטיים בלחימת תמרון הכרעיתית של חטיבת גולני בעימות המוגבל", בתוך: אל"ם (מיל') משה שמיר (עורך), עיונים בתורת הקרב בעימות המוגבל, הכנס השנתי הראשון של המכון

הערות למאמר "מה בין יחידה מיוחדת ליחידות הרגילות של הצבא?" [עמ' 42]

- 1 Gilles Deleuze, "The Shame and the Glory", in: Essays Critical and Clinical, London: Verso, 1997, pp. 115-125
- 2 תומס אדוארד לורנס, שבעה עמודי חוכמה: חגיגת ניצחון, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2006.
- 3 www.telstudies.org/writings/works/the_mint/publication_history.shtml
- 4 עוד על היחס שבין מרחב להאצה ראו: פול ויריליו, המרחב הביקורתי, רסלינג, 2006.
- 5 ראו מאמרו המתורגם של סרג'יו מילר, "היש עתיד לכוחות המיוחדים?", מערכות 341 (יוני 1995). לטענת המחבר, מקבלי ההחלטות נוטים להפעיל את הכוחות המיוחדים ואת הכוח האווירי משום שאלה אינם מסווג גדולות, זמינותם רבה, ובדרך-כלל ניתן להבטיח שלא יהיו להם אבדות כבדות (בעיקר באש כוחותינו על כוחותינו).
- 6 למשל, http://www.telstudies.org/writings/works/articles_essays/170513_notes_on_the_hejaz_affairs.shtml
- 7 <http://pegasus.cc.ucf.edu/~eshaw/lawrence.htm>
- 8 דלז כינה זאת מרחב חלק. לורנס פיתח את מושג העומק ביחס למושג החזית. יש לציין שבאותן השנים התפתחה במרחב אחר - בערבות רוסיה - פרקטיקה דומה.
- 9 רק בסוף דרכו. התיאורים של לורנס את הפעמים הראשונות שבהן רכב על גמל מלאי חיות ומודגשים בהם הכאבים שסבל. "אך מעלותיה של בהמתי היו מבוזבזות ברובן, כיוון שנשמרו לרוכבים מיומנים המבקשים אותן ולא עבורי, חסר חוש רכיבה שכל מבוקשי היה שיישאו אותי" (לורנס, 2006, עמ' 75).

הערות למאמר "השפעת המרחב הקיברנטי על עיצובן של מערכות" [עמ' 12]

- 1 למשל, במסמך אסטרטגיית צה"ל מגדיר הרמטכ"ל כי "המרחב הקיברנטי הוא מרחב לחימה נוסף. במרחב זה יבוצעו פעולות הגנה, איסוף והתקפה." (אסטרטגיית צה"ל, עמ' 33)

הערות למאמר "המדינה האסלאמית - ניתוח צבאי" [עמ' 20]

- 1 במחצית הראשונה של המאה ה-20 כונה השלב הזה בספרות של תורות המהפכה של התנועות הפאשיסטיות והקומוניסטיות "שלב הקמת הגייס החמישי" או "שלב החתרנות".
- 2 אמנם בדיווחים חדשותיים מציגים בעיקר את פיגועי התופת, בייחוד של מכוניות התופת הנושאות כמה טונות של חומרי נפץ, אבל דוגמה נוספת היא נסיעה של רכב תמים לבאורה המשתלב בזרם המכוניות בכביש כלשהו, ואז, בבת אחת שולפים נוסעי המכונית כלי נשק, יורים דרך החלונות לעבר המכוניות שסביבן ולעבר עוברי אורח ובורחים חזרה למדבר.
- 3 אחד הקשיים שעיקבו את כיבוש העיר הכורדית-סורית קובאני על-ידי כוחות המדינה האסלאמית היה שהחלק הצפוני של העיר קרוב לגבול תורכיה, ולכן כוחות המדינה האסלאמית לא יכלו לכתר אותה באופן מלא. במקום זאת הם נאלצו לבצע כיבוש הדרגתי, בקרבות מבית לבית ומשכונה לשכונה, נגד אויב שתוגבר ותוספק באופן תדיר דרך הגבול התורכי.
- 4 עד מהרה למדו הכוחות העיראקיים והסוריים לירות במשאיות חשודות בעוד הן מרוחקות מהם; בתגובה החלו לוחמי המדינה האסלאמית לשריין את רכבי התופת כך שרק נשק כבד (תותחים או טילים נ"ט) מסוגל לחדור ולבלום את תנועתן.
- 5 במחצית השנייה של 2015 נפסקה כמעט לחלוטין פעילות הכוחות האוויריים של המדינות הערביות נגד המדינה האסלאמית מכיוון שהם הופנו להשתתף במלחמת האזרחים בתימן.

הערות למאמר "מה בין קו מאזינו, ה"מעטים" שהביאו את הניצחון בקרב על בריטניה ו"כיפת ברזל" [עמ' 30]

- 1 תא"ל מאיר פינקל, "כיפת ברזל - קו מאזינו החדש?", מערכות 461 (יוני 2015).
- 2 מאיר פינקל על הגמישות, הוצאת מערכות, 2007, עמ' 248.
- 3 מספרי החיילים בשני הצדדים (במספרים מעוגלים): לגרמניה היו כ-2 מיליון חיילים לעומת כ-1.9 מיליון חיילים לבעלות-הברית. המדובר במספר החיילים שהוצבו בחזיתות הלחימה הרלוונטיות. היו חיילים נוספים בשני הצדדים שהוצבו באזורים אחרים או בעורף, והם אינם נמנים פה.
- 4 אל"ם אמיר הרפז, "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", מערכות 431 (יוני 2010), עמ' 17.
- 5 סא"ל (מיל') ד"ר עפר דרורי, "אין תחליף להכרעה", מערכות 431 (יוני 2010), עמ' 67.
- 6 מפקד אוגדת עזה "הצבת כיפת ברזל - קבלת הירי" <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3959323,00.html> - 24.9.2010
- 7 ראו לדוגמה: גיא בכור, "Missiles don't win wars" (טילים לא מנצחים במלחמות), <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3784293,00.html>, 10.9.2009
- 8 תא"ל (מיל') מוני חורב, "מבצעי הרתעה", מה ניתן ללמוד מהניסיון הצה"לי ברצועת עזה", מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, עיונים בביטחון המזרח התיכון מס' 115 (אוקטובר 2015), עמ' 24.
- 9 אל"ם אמיר הרפז, "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", מערכות 431 (יוני 2010), עמ' 23.

בעיני בני הנוער, אכ"א/ממד"ה/מרכז ייעוץ וסיקור, 2003;
 ד' אבירים, אכ"א/ממד"ה/מרכז ייעוץ וסיקור, מסלול העתודה
 האקדמית מנקודת ראותם של מלש"בים ושל עתודאים בשירות",
 2007; ד' אבירים, מקצוענים בצבא העם, אכ"א/ממד"ה/ענף מחקר,
 ינואר 2011.
 7 י' המנחם, עמדות העתודאים כלפי קצונה ופיקוד לאורך השנים,
 אכ"א/ממד"ה/ענף מחקר, 21.8.2014.
 8 פורום עתודה באתר תפוז הוא הוותיק והפופולרי שבהם.
 9 יש לציין בעיקר את הגדלת שכר החובה, אישור לימודי תואר שני,
 אישור יציאה לחו"ל ואישור עבודה בתקופת החובה.
 10 שמירה על הקצין בסביבה "ביטחונית" תסייע גם לקשרי הגומלין
 בין התעשייה וצה"ל ותתרומם להבנה הדדית של המשאבים, הצרכים
 והאילוצים.
 11 שאול פטאי, "תכנית הכשרה לקצין - צרכים, אפשרויות והצעה
 לביצוע", מערכות 292-293 (מרס-אפריל 1984).
 12 אריאל דבורז'צקי, "יצירת מהנדס צבאי במאה ה-21: אקדמיה צבאית
 או צבא באקדמיה", פו"ם אפק מח' ל', ינואר 2015.
 13 י' אברון, "עתודה מדעית", הארץ, 23.4.2009.

הערות למאמר "להילחם שלא על מנת לנצח" [עמ' 62]

1 זוק, דיוויד והייאם, רובין. קיצור תולדות המלחמות, (1981): 361-356.
 2 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאואיסטית: כוחו של מיתוס,
 (2008): 74-72.
 3 חיים. (יולי 1971). "צבא סין העממית, "מערכות", חוברת, 216 עמ' 24-31, נדלה מאתר מערכות:
<http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/2/108362.pdf>
 4 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאואיסטית: כוחו של מיתוס,
 (חורף 2008): 68.
 5 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאואיסטית: כוחו של מיתוס,
 (חורף 2008): 72.
 6 יופה, אלי. סין - ענק מתפתח, (1985): 140.
 7 יופה, אלי. הצבא הסיני ממאו ועד ימינו, (2011): 25-24.
 8 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאואיסטית: כוחו של מיתוס,
 (חורף 2008): 74.
 9 Jian, Chen. China's road to the Korean War, (1994): 136-137
 10 חיים. מצבא סין העממית, (יולי 1971): 27.
 11 צ'אנג, ג'ונג. והלידיי, ג'ון. מאו, (2007): 451.
 12 טובי, טל. הצי הסיני מגמות ותמורות, (2007): 13.
 13 גיגולר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 314.
 14 Li, Xiaobing, Millett, Allan R., Yu, Bin. Mao's generals
 .remember Korea, (2001): 30-31
 15 .Ibid: 106
 16 .Ibid: 147
 17 האינל, רוברט דאבס. ניצחון בשיא הגאות, (1980): 15-22.
 18 גיגולר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 331-341.
 19 שם: 317.
 20 Ferrell, Robert H. Harry S. Truman a life, (1994): 65-70
 21 פעיל, מאיר. הפצצת הירושימה ונאגאסאקי: השיקולים המדיניים
 והאיסטרטגיים של ארצות הברית, (קיץ 1985): 144-157.
 22 גוטפלד, ארנון. שערים לחוויה האמריקנית, (2006): 311-323.
 23 אמברוז, סטיבן. יום הפלישה, (2002): 286.
 24 זוק, דיוויד והייאם, רובין. קיצור תולדות המלחמות, (1981): 358.

11 ראו את הפרק היפהפה "הדרך" The Mintפרס (המטבעה), שבו
 מציג לורנס את הגיגיו בנוגע לחשיבות של הכרת המנוע עבור איש
 חיל האוויר. בנוסף, מנוע הבערה הפנימית אינו אורגני כמו גמל
 או אדם המהלך במדבר, ונדרשת מידת דיוק מדעית כדי להכיר את
 יכולותיו ומגבלותיו. מילות עידוד למנוע באמצע טיסה מועילות
 פחות מתחזוקה נכונה. ועדיין, לורנס פעל גם בחיבור שבין יכולות
 המנוע לתפיסה המבצעית, למשל, בפיתוח טכניקה של חילוץ טייסים
 הנוטשים את מטוסיהם.
 12 לורנס, 2006, עמ' 165-166.
 13 שם, עמ' 287.
 14 שם, עמ' 153.
 15 מובן שיכולות יוצאות דופן לעמידה במעמסה פיזית הן הכרחיות, אך
 לא הן העיקר.
 16 ראו הפתרונות השונים של וינגייט לחדירה לעומק מתוך תפיסה
 שלמה של מערכה, שפותחו דור לאחר מכן.
 17 שם, עמ' 153.
 18 מוטב שלא להגיע לקרב, ולורנס עשה כל מאמץ כדי להימנע ממנו
 ולחסוך בחיי אדם, אפילו של האויב. "לא גרמתי לשפיכת דם
 אנשינו" (שם, עמ' 31) הוא סיכם. לורנס כתב את הדברים האלה
 בעוצמה רבה יותר בקטע הבא: "ויקרי, שניהל את הקרב, היה
 מרוצה, אך אני לא יכולתי להיות שותף לשביעות רצונו. לדעתי, כל
 פעולה או ירייה או אבדה בלתי הכרחיים לא היו בזבוז בלבד אלא
 פשע. לא יכולתי לקבל את ההשקפה המקצועית שכל פעולה מוצלחת
 היא רווח. המורדים שלנו לא קורצו מאותו חומר אנושי של חיילים,
 אלא היו ידידנו הבוטחים במנהיגותינו. לא היינו בפיקוד מסיבות
 לאומיות, אלא על פי הזמנה ואנשינו היו מתנדבים, אנשים פרטיים,
 מקומיים, קרובי משפחה, כך שמוות היה עניין של צער אישי לרבים
 בצבא. גם מזוית ראייה צבאית טהורה נראתה לי ההתקפה כשגיאה
 חמורה" (שם, עמ' 144).
 19 שם, עמ' 165.
 20 שם, עמ' 287.
 21 מישל פוקו, המילים והדברים: ארכיאולוגיה של מדעי האדם,
 רסלינג, 2011.
 22 שם, עמ' 227, 230.
 23 כשמדגימים זאת, מזהים שהיכולת לעבוד על המסילה החג'אזית
 השתתה על חזית באירופה שקידשה לוחמת חפירות וכידונים
 ושהיכולת לפעול על הגשרים התבססה על חזית קלסית שהפעיל
 אלנבי. ואולי יתרה מזו: היכולת להפעיל ולעורר את הלאום הערבי
 לפעולה עצמאית הייתה מבוססת על האכזבה שהאימפריה הבריטית
 הנחילה לאותו לאום. אכזבה שאותה לורנס מבכה כל כך.
 24 לורנס, 2006, עמ' 166.
 25 המימוש האולטימטיבי של האפקטיביות הזאת יהיה לייתר את האיום
 מלכתחילה, ולא רק לספק מענה תגובתי לאיום.
הערות למאמר "הקמ"א האחרון?" [עמ' 50]
 1 <http://www.idf.il/1133-22268-HE/IDFGDover.aspx>
 * המאמר נכתב במסגרת פו"ם אפק.
 2 צה"ל מעודד כיום להיבחן בבחינה פסיכומטרית על-ידי השתתפות
 בעלותה.
 3 בעבר נערך קורס קצינים במסגרת החופשה האקדמית, אך לנוכח
 הנשר הרב שהיה, נערך כיום קורס הקצינים עם תום הלימודים
 באחריות החיל הקולט.
 4 <http://www.idf.il/1133-22268-HE/IDFGDover.aspx>
 ק' בנטון, "הפטריוטים החדשים", הארץ, 12.12.2001.
<http://opinion.inquirer.net/54699/the-rotc-program-and-a-citizen-army>
 5 בקו"ם/מדור מחקר וסטטיסטיקה, העתודה האקדמית - דו"ח מעקב,
 1957.
 6 אכ"א/ממד"ה/מרכז ייעוץ וסיקור, סקר עתודאים במקצועות
 הטכנולוגיים, 2001; רוביט דגן אפט, מסלול העתודה האקדמית

הערות למדור "התודעה כעקרון מלחמה" [עמ' 92]

- 1 קצין אג"ם במילואים במכלול התודעה של פיקוד המרכז.
- 2 "איזנקוט: במאה כלים הנדסיים פועלים לאיתור מנהרות באזור רצועת עזה", הארץ, 9 בפברואר 2016.
- 3 "בהשתנות מתמדת - על אתגר המעברים המנטליים של המפקדות בעת חירום", מערכות 460 (אפריל 2015).

- 25 האינל, רוברט דאבס. ניצחון בשיא הגיאומטריה, (1980): 41.
- 26 שם: 100-101.
- 27 Davis, (1962): Bruke. Marine! The Life of Chesty Puller, 233-264.
- 28 האינל, רוברט דאבס. ניצחון בשיא הגיאומטריה, (1980): 300-266.
- 29 ברודי, ברנרד. מלחמה ופוליטיקה, (1980): 81-76.
- 30 שם: 82.
- 31 הנקין, יגיל. בשבח הנחילים, (אפריל 2008): 12.
- 32 גיוגלר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 109-80.
- 33 צ'אנג, ג'ונג. והלידיי, ג'ון. מאו, (2007): 450.
- 34 Zhang, Shu Guang. Command, Control, and the PLA's Offensive Campaigns in Korea, 1950-1951, (2003): 104.
- 35 גיוגלר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 328-328.
- 36 ברודי, ברנרד. מלחמה ופוליטיקה, (1980): 85-86.
- 37 גת, עזר. מדיניות ומלחמה בהגות הצבאית המודרנית, (1940): 116-113.
- 38 הרכבי, יהושפט. מלחמה ואסטרטגיה, (1990): 525.
- 39 טובי, טל. כוחות מיוחדים בסדר כוחות חטיבתי - רגימנט הריינג'רס 75, (דצמבר 2006): 36.
- 40 ברודי, ברנרד. מלחמה ופוליטיקה, (1980): 94-98.
- 41 גוטפלד, ארנון. שערים לחוויה האמריקנית, (2006): 321.
- 42 גיוגלר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 325.
- 43 זוק, דיוויד והייאם, רובין. קיצור תולדות המלחמות, (1981): 359.
- 44 ברודי, ברנרד. מלחמה ופוליטיקה, (1980): 100-110.
- 45 צ'אנג, ג'ונג. והלידיי, ג'ון. מאו, (2007): 466.
- 46 יופה, אלי. סין - ענק מתפתח, (א1985): 140.
- 47 צ'אנג, ג'ונג. והלידיי, ג'ון. מאו, (2007): 451.
- 48 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאוואיסטית: כוחו של מיתוס, (חורף 2008): 74.
- 49 גיוגלר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 326-328.
- 50 טובמן, ברברה. מצעד האיוולת, (1986): 278.
- 51 גיוגלר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 321-328.
- 52 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאוואיסטית: כוחו של מיתוס, (חורף 2008): 74.
- 53 סמית, רופרט. התועלת שבבוח, (2013): 186.
- 54 גיוגלר, ראסל. קרבות בקוריאה, (1956): 317-328.
- 55 טובמן, ברברה. מצעד האיוולת, (1986): 376-395.
- 56 עברון, יורם. הדוקטרינה הצבאית המאוואיסטית: כוחו של מיתוס, (חורף 2008): 74-75.

הערות למדור "מי יפקד על חטיבות המילואים?" [עמ' 86]

- 1 עופר שלח, האומץ לנצח - מדיניות ביטחון לישראל, ידיעות אחרונות, תל-אביב, 2015, עמ' 213.

הערות למדור "יריית פתיחה" [עמ' 89]

- 1 הרב נחמיה קופרשמיט - Nechemia Coopersmith, Shmooze: A Guide to Thought-Provoking Discussions on Essential Jewish Issues, Tragum Press 2007.
- 2 אלעזר שטרן, משא כומתה - ניווטם בגובה העיניים, משכל, ידיעות ספרים, תל-אביב, 2009, עמ' 166.
- 3 - Richard Lavoie, When the chips are down /http://www.ricklavoie.com